

Klub Przyrodników

ul. 1 Maja 22, 66-200-Świebodzin
Konto: BZ WBK SA o/Świebodzin nr 28 1090 1593 0000 0001 0243 0645
tel./fax 068 3828236, e-mail: kp@kp.org.pl, <http://www.kp.org.pl>

Świebodzin, 27 czerwca 2014 r.

**Minister Środowiska
Warszawa**

W związku z konsultacjami społecznymi projektu nowego rozporządzenia w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (projekt z 9 czerwca 2014 r.), przedstawiam następujące uwagi i wnioski:

Projekt, wbrew jego uzasadnieniu, będzie regresem w ochronie różnorodności mikro- i lichenobioty Polski. Wyraźnie widocznym jego założeniem jest osłabienie, a nie racjonalizacja ochrony gatunkowej grzybów. Znaczną liczbę gatunków obecnie chronionych wyłączono w ogóle spod ochrony gatunkowej – w wielu przypadkach niesłusznie, ponieważ dotyczy to także gatunków silnie zagrożonych i ginących; dla których ochrona gatunkowa jest ważnym mechanizmem zachowania ich populacji. Odnosimy wrażenie, że naczelną ideą projektu jest sprawienie, by – co zresztą napisano w uzasadnieniu – „ochrona przyrody była przyjazna dla obywatela” [ze szczególnym, wręcz wyjątkowym uwzględnieniem leśnika]. Tym samym jednak nie będzie ona przyjazna dla grzybów, a to właśnie ich ochrona miała być celem rozporządzenia.

Trudno zgodzić się z niektórymi przesłankami uzasadnienia projektu.

Zdaniem autorów projektu, istotną przesłanką do nowelizacji rozporządzenia jest fakt, że „stan środowiska w ostatnich latach znacząco się poprawił”, a „w gospodarce leśnej podejście ekologiczne stało się równie ważne, co ekonomiczne”. Poprawa stanu środowiska jest prawdą w odniesieniu do np. czystości wód i powietrza. Jednak, w ostatnich latach raczej nasiliły się zjawiska zagrażające grzybom i porostom, jak np. wycinanie drzew przydrożnych. Po okresie ekologizacji gospodarki leśnej, zaznacza się obecnie w polskich Lasach Państwowych odwrót od niektórych elementów ekologizacji, który może pogorszyć ochronę kluczowych dla grzybów i porostów mikrosiedlisk w polskich lasach. Podkreślony w uzasadnieniu projektu fakt, że „w lasach zabrania się niszczenia grzybów i grzybni” nie przyczynia się do ochrony najbardziej zagrożonych gatunków leśnych, ponieważ czynnikiem ich zagrożenia nie jest „niszczenie grzybów i grzybni” o których mowa w tym przepisie, ale brak w lasach odpowiednich dla tych gatunków mikrosiedlisk.

W konsekwencji, szkodliwe i zbyt daleko idące są propozycje wyłączenia spod ochrony wielu gatunków grzybów. Cała propozycja wyłączenia znaczącej grupy grzybów spod ochrony gatunkowej budzi nasze istotne wątpliwości. Nawet jeśli gatunki te mają w Polsce "kilkaset stanowisk", to oznaczałoby to jedno stanowisko na 4-5 gmin; jedno stanowisko na kilkadziesiąt tysięcy km². Najliczniejszy z gwiazdoszy (*Geastrum triplex*) ma stwierdzonych nie więcej niż 200 stanowisk. Przesłanką do wyłączenia z ochrony gatunkowej nie powinien być argument o występowaniu w strukturach antropogenicznych (w praktyce aleje, stare parki, lasy gospodarcze) – przecież właśnie tam (a nie w parkach narodowych czy w rezerwach, gdzie i tak są chronione) ochrona gatunkowa jest najbardziej potrzebna, zarówno dla samych gatunków chronionych, jak i w roli osłony dla cennych elementów strukturalnych, ważnych dla różnorodności biologicznej w takich właśnie siedliskach. Większość proponowanych do wyłączenia spod ochrony gatunków grzybów to nie gatunki synantropijne, a taksony nadrzewne, związane ze starymi drzewami i

martwym drewnem – ich występowanie głównie w parkach i zadrzewieniach nie jest przejawem synantropizacji, tylko wyrazem braku takich siedlisk w lasach i nie powinno być przesłanką za wyłączeniem takich gatunków spod ochrony.

Równocześnie, mimo dobrego uzasadnienia ówczesnej propozycji, nie zrealizowano wniosków z opracowania eksperckiego przygotowanego w 2013 r. przez PTOP „Salamandra”, co do objęcia ochroną nie chronionych dotychczas, a zagrożonych gatunków grzybów i porostów.

Rezygnacja z szerszej ochrony grzybów i porostów, w tym usunięcie spod ochrony całej plejady gatunków „osłonowych” dla zagrożonych siedlisk i mikrosiedlisk, uniemożliwi ważną i potrzebną funkcję ochrony gatunkowej, jaką jest osłona dawana przez gatunki chronione innym, cennym i zagrożonym gatunkom, przez ochronę cennych siedlisk i makrosiedlisk. Na liście zupełnie brak jest gatunków grzybów wielkoowocnikowych rosnących w ważnych, zanikających, bądź szczególnie wrażliwych na działalność człowieka siedliskach (np. torfowiskach, murawach, ubogich łąkach górskich), mimo że w opracowaniu eksperckim PTOP „Salamandra” (2013) takie gatunki były do ochrony proponowane.

W szczególności:

1. Pod ochroną powinny być pozostawione chronione obecnie taksony grzybów wielkoowocnikowych:
 - a) *Boletus radicans* - borowik korzeniasty,
 - b) *Boletus (Xerocomus) parasiticus* - borowik (podgrzybek) pasożytniczy,
 - c) *Phylloporus pelletieri* - poroblaszek żółtoczerwony,
 - d) *Strobilomyces strobilaceus* - szyszkowiec łuskowaty,
 - e) *Sarcoscypha spp.* - czarka - wszystkie gatunki,
 - f) *Meripilus giganteus* - flagowiec olbrzymi,
 - g) *Hygrocybe calyptriformis* - wilgotnica czapeczkowata,
 - h) *Geastrum spp.* - gwiazdosz - wszystkie gatunki,
 - i) *Bondarzewia mesenterica* - jodłownica górską,
 - j) *Tremiscus helvelloides* - płomykówka galaretowata,
 - k) *Hydnellum spp.* - kolczakówka - wszystkie gatunki,
 - l) *Sarcodon spp.* - sarniak - wszystkie gatunki,
 - m) *Suillus (Boletinus) cavipes* - maślak (borowiec) dęty,
 - n) *Fistulina hepatica* - ozorek dębowy,
 - o) *Tulostoma spp.* - pałeczka - wszystkie gatunki,
 - p) *Bovista paludosa* - kurzawka bagienna,
 - q) *Langermannia gigantea* - purchawica olbrzymia,
 - r) *Clavariadelphus truncatus* - buławka obcięta,
 - s) *Clavariadelphus pistillaris* - buławka pałeczkowata,
 - t) *Clavariadelphus ligula* - buławka spłaszczona,
 - u) *Gomphus clavatus* - siatkolist maczugowaty,
 - v) *Disciotis venosa* - krążkówka żyłkowana,
 - w) *Verpa bohemica* - naparstniczka czeska,
 - x) *Verpa conica* - naparstniczka stożkowata,

W/w gatunki trudno uważać za „pospolite”. Nie bez znaczenia jest tradycja ich ochrony, która dopiero od niedawna zaistniała szerzej w świadomości społecznej. Wyjęcie tych gatunków (a wśród nich kilku gatunków łatwo rozpoznawalnych i zauważalnych) wywoła negatywne efekty dla świadomości ekologicznej społeczeństwa.

2. Nadrzewne gatunki porostów proponowane do usunięcia spod ochrony powinny jednak pozostać pod ochroną, przynajmniej częściową, ponieważ stanowią gatunki osłonowe dla bardzo zagrożonych w skali kraju alei przydrożnych. Sprawdzają się one obecnie dobrze w tej roli, sprawiając że zezwolenia derogacyjne na niszczenie stanowisk przez wycinanie

drzew z alei są udzielane w sposób nie blokujący modernizacji dróg, ale z pewnym umiarem. Potrzebne jest, by narzędzie ochrony gatunkowej mogło być wykorzystywane osłonowo do ochrony całych ciągłych odcinków alei, a nie tylko pojedynczych izolowanych drzew – w tym celu pod ochroną zwykłą (częściową) powinny pozostawać gatunki spotykane na wielu drzewach w przeciętnej cennej lichenologicznie alei, jak np. mąkła tarniowa *Evernia prunastri*, płaskotka rozlana *Parmeliopsis ambigua*, płucnik modry *Platismatia glauca*, przylepniczka łuseczkowata *Melanobalea exasperatula* czy przylepnik okopcony *Melanelixia glabratula*. Rezygnacja z ich ochrony, przy bardzo silnej i nastarającej presji na usuwanie drzew przydrożnych, będących obecnie bardzo ważnymi siedliskami porostów w Polsce, może doprowadzić do drastycznego spadku liczby ich stanowisk i zwiększenia kategorii zagrożenia tych gatunków.

3. Podobnie, gatunki porostów typowe na niżu dla głazów narzutowych powinny pozostać pod ochroną zwykłą (częściową) ze względu na rolę osłonową dla ochrony głazów, ważnego elementu przyrody nieożywionej, nie chronionego obecnie żadnym przepisem o ochronie przyrody (wobec przesunięcia do gmin kompetencji do tworzenia małych form ochrony przyrody nie można obecnie oczekiwać, że wszystkie zasługujące na ochronę głazy będą systemowo uznawane za pomniki przyrody, jak było za czasów, gdy pomniki przyrody mógł tworzyć wojewoda).
4. Pod ochroną należy pozostawić także co najmniej wszystkie dotychczas chronione gatunki porostów, ujęte na Czerwonej Liście porostów z kategorią NT i wyższymi, co wymaga systemowej weryfikacji pod tym kątem gatunków proponowanych w obecnym projekcie do usunięcia spod ochrony. Funkcjonujące w obiegu opinii o rzekomej „pospolitości” tych gatunków są oparte na tylko lokalnych ocenach sytuacji.
5. Wnioskujemy o przywrócenie do rozporządzenia objęcia ochroną nowych gatunków grzybów i porostów, ujętych w poprzednich wersjach projektu rozporządzenia, a opracowanych w analizie naukowej pod redakcją PTOP „Salamandra” (2013).
6. Zdecydowanie zbyt szeroka jest skala zastosowania odstępstwa od zakazu niszczenia grzybów i porostów w toku gospodarki leśnej. Dla gatunków epifitycznych i epksylicznych, gospodarka leśna (wycinanie drzew zasiedlonych przez chronione porosty i grzyby, usuwanie drzew uniemożliwiające wykształcenie się zasobów grubowymiarowego martwego drewna) jest jednym z podstawowych zagrożeń.

W szczególności, kuriozalne jest zastosowanie dla gospodarki leśnej odstępstwa od przestrzegania wymogów ochrony gatunkowej wobec gatunków wskazywanych równocześnie jako wymagające tworzenia stref ochronnych: pawężniczka sorediowa *Nephroma parile* oraz puchlinka ząbkowana *Thelotrema lepadinum*. Konieczna jest rezygnacja z odstępstwa dla tych gatunków.

Odstępstwo dla gospodarki leśnej nie powinno być generalnie stosowane do gatunków poddawanych ochronie ścisłej. Same kryteria kwalifikacji gatunków do ochrony ścisłej oznaczają bowiem, że są one rzadkie i silnie zagrożone; ich ochrona wymaga zachowania każdego znanego ich stanowiska. Jeżeli ich siedliskami są żywe lub martwe drzewa w lasach, to gospodarka leśna nieuchronnie im zagraża; jeżeli natomiast są związane z innymi siedliskami, to gospodarka leśna nie powoduje niszczenia osobników ani siedlisk i nie potrzebuje odstępstwa.

Gatunki częściowo chronione powinny być ponownie, indywidualnie zweryfikowane pod kątem zasadności zastosowania odstępstwa dla gospodarki leśnej. Odstępstwo takie byłoby racjonalne w przypadku gatunków występujących na tyle licznie, że mają > 30 znanych stanowisk w nadleśnictwie; tylko wówczas bowiem zakaz niszczenia ich osobników i siedlisk zacząłby utrudniać prowadzenie tej gospodarki. Oznacza to ok. 1200 znanych stanowisk w kraju. Jest to rozwiązanie sensowne np. dla

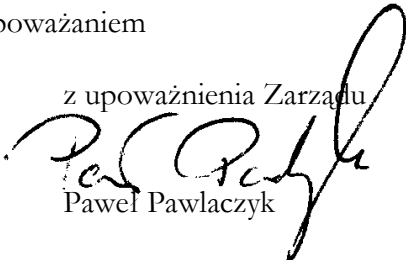
szmaciaków *Sparassis spp.* lub pospolitych naziemnych chrobotków, ale nie jest zasadne np. dla takich gatunków, jak: pniarek (modrzewnik) lekarski *Fomitopsis (Laricifomes) officinalis*, włóknouszek ukośny *Inonotus obliquus*, czy *soplówki Hericium spp.* Wnosimy o wyłączenie odstępstwa dla tych i innych gatunków.

7. W przypadku grzybów, w tym porostów, kilka sposobów ochrony wymaga odrębnego zaakcentowania. Wnoskujemy o:
 - a) osobne wymienienie „uwzględnianie potrzeb ochrony aktualnych i potencjalnych siedlisk grzybów i porostów nadrzewnych w procedurach zezwalania na usunięcie drzew”;
 - b) dodanie „pozostawianie, podczas gospodarki leśnej, drzew zasiedlonych przez chronione gatunki grzybów”. Niewystarczający jest zapis „promowanie technologii i sposobów”, ponieważ pozostawianie drzew zasiedlonych wykracza poza „technologię”.
8. W przypadku grzybów, zasadne wydaje się wprowadzenie zarówno zakazu niszczenia siedlisk, jak i ostoi. W Dla tych gatunków zwyczajowo jako „siedlisko” określa się np. drzewo na którym rośnie porost, kłodę drewna w której rośnie grzyb itp. Natomiast „ostoją” (pojęcie dotyczy tylko gatunków zagrożonych i rzadkich) będzie większy fragment terenu, np. fragment lasu, mający cechy zapewniające dynamiczną ciągłość istnienia odpowiednich siedlisk. Nie jest prawdą, że cechy „ostoi” może mieć każdy fragment lasu czy łąki w pobliżu stanowiska gatunku chronionego, ponieważ z biologii gatunków wynika, jakie cechy musi mieć taki fragment ekosystemu, by rzeczywiście był dogodny dla życia gatunku.

Zachowanie tak rozumianych ostoi, a więc wprowadzenia zakazu ich niszczenia, jest niezbędne dla zachowania chronionych gatunków.
9. Dobre są doświadczenia z dotychczasową strefową ochroną *Lobaria pulmonaria* w lasach. Sugerujemy rozważenie, czy takiego podejścia nie warto by rozszerzyć jeszcze na kilka ‘puszczańskich’ gatunków porostów i grzybów (tu nasuwa się np. *soplówka jeżowata*), dla których strefy funkcjonowałyby jako ‘mikrorezerваты’, zapewniające m. in. lokalne utrzymanie wysokich zasobów i ciągłości dostawy martwego drewna.
10. W przypadku zbioru płucnicy islandzkiej *Cetraria islandica*, tworzącej zwarte płyty, proponujemy określenie, podobnie jak uczyniono to w projekcie rozporządzenia o ochronie roślin, że zbierane może mieć nie więcej niż 25% powierzchni płyta nie częściej niż raz na 5 lat.
11. Nie jest zasadne dopuszczanie zbioru pniarka lekarskiego *Fomitopsis (Laricifomes) officinalis*. Gatunek ten znany jest z kilku stanowisk w Polsce, a jego populacja w stanie dzikim jest skrajnie nieliczna. Gatunek ten, wymagający do swojego rozwoju dojrzałych drzewostanów modrzewiowych powinien być bezwzględnie objęty ochroną ścisłą, z niedopuszczeniem zbioru i pozyskiwania owocników oraz z zakazem stosowania jakichkolwiek odstępstw w ramach gospodarki leśnej.

z poważaniem

z upoważnienia Zarządu

Paweł Pawlaczyk